

## FISKIVINNA

# VIRÐISØKING LYKLAORD Í FISKIVINNU- NÝSKIPANINI

Stórt fokus er á, hvussu politisku flokkarnir fara at viðgera spurningin um uppboðssølu, nú nýggj fiskivinnulóg skal gerast, men orðið virðisøking fyllir eisini nóg

Árni Gregersen

Í morgin er andstøðan boðin til fundar við landsstýrismannin við fiskivinnumálum, Høgna Hoydal, Tjóðveldi, um álitid frá nýskipanarbólkinum í fiskivinnuni.

Nógv verður kjakast um spurningin uppboðssla ella ei og andstøðuflokkarnir søgdu greitt í Sosialinum mánaðagin, hvat teir halda um tað.

Hinvegin siga teir seg taka undir við stórum parti av øðrum, sum stendur í álitinum – millum annað virðisøking av tí tilfeingi, sum Føroyar hava rættindi til í havinum.

Tá búskaparfrøðingar máta vælferðina í einum samfelagi er hugtakið virðisøking eitt týðningarmikið hugtak.

Hetta hugtak lýsir búskaparliga vælstandin í samfelagnum. Populert kann sigast, at virðisøkingin er »tað vit liva av«.

Fyrr í ár gav Fiskimálaráðið eitt rit úr um virðisøking, sum Hans Ellefsen, búskaparfrøðingur, hevur skrivað. Í hesum riti verður

serliga hugt at, hvussu vit kunnu fremja virðisøking í fiskivinnuni.

Virðisøkingin vedrur roknað sum landingarvirði minus útreiðslur til olju, salt, útgerð, proviant osfr.

Fyri fiskavirkini (matvøru- og njótingarevnaidnað) er tilsvarandi talan um framleiðsluvirðið (søluvirðið) minus kostnaðin av at keypa fiskin og kostnaðir til elveiting, olju, salt, rakstrar-gøgn osfr.

Í tjóðarroknskapinum verður henda virðisøking í hesum vinnum tillutað sum samsýning til arbeiðsmegina sum løn, og til at samsýna kapitaleigunum sum yvirs- kot, rentur og avdráttir.

Fyri ata finna fram til, hvussu stór virðisøkingin er í samfelagnum er neyðugt at gera ein tjóðarroknaskap og tann seinasti sum er gjørdur er tann, sum Hagstovan gjørdi fyri 2013.

Uppgerðin vísir, at virðisøkingin í fiskivinnuni var 10 prosent, í alivinnuni sjeý prosent, meðan onnur tilfeingisvinna ikki gav nakra virðisøking.

Fiskavirking og annar

idnaður góvu tilsamans onnur 17 prosent í virðisøking.

Stóru lopini í virðisøkingini síggja vit í almennu fyrisitingini og øðrum tænaðstovnum. Tilsamans eru tað 66 prosent.

Tað vil siga, at vit í Føroyum í 2013 høvdu eina virðisøking uppá tilsamans 100 prosent – ella tilsamans 13 milljardir.

## Klippa hvørjum øðrum

Av tí at tveir triðingar av virðisøkingini koma frá almennari umsiting og tænaðstovnum, so kalla búskaparfrøðingar ofta hetta fyri, at vit liva av at klippa hvørjum øðrum.

Sjálvt um tað í tjóðarroknskapinum frá 2013 vísir seg, at virðisøkingin frá fiskivinnuni og alivinnuni bert er ein lítill fjóðringur av virðisøkingini í Føroyum, so er hetta eitt ómetaliga høgt tal samanborið við onnur lond. Í Grønlandi er ikki talan um meira enn 13 prosent, í Íslandi 10 prosent, í Noreg 0,7 prosent og í ES 0,1 prosent.

Tá ið hesi tøl vóru lögð fram á fundi í Norðurlanda-húsinum, ið áðist formaðurin

í Føroya Fiskimannafelag í, hvussu vit kunnu liva í Føroyum, bert við at klippa hvør øðrum.

– Tí eitt veit eg. Sótu konan og eg á Toftum og kliptu hvørjum øðrum og ikki fóru til arbeiðis, so hevði ikki verið nógv at goldið húsalánini við, segði Jan Højgaard.

## Kappingarføri

Fyri at føroyskar vørur kunnu seljast úti í heimi er neyðugt, at tær kunnu framleiðast til kappingarførar prísir.

Tá ið búskaparfrøðingar tosa um kappingarføri hjá fyrirkum, so eru trý viðurskipti, hugsað verður um:

1. At fyrirkann kann kappast á (heima ella altjóða) marknaðinum við sínum vørum
2. At fyrirkann kann kappast á innlendis marknaðinum um arbeiðsmegi
3. At fyrirkann kann kappast á innlendis marknaðinum um kapitalin

Fyrirkurnar skulu sostatt hava lítlar kostnaðir til til dæmis lønir og rávørukeypp soleiðis at teirra vørur kunnu

seljast, men tey skulu samstundis hava so mikið høgjar lønir, at tær kunnu tiltrekkja arbeiðsmegi at arbeiða fyri seg, og eisini hava so høgt kapitalavkast at kapitalurin vil seta pengar í fyrirkuna.

Punkt tvey og trý arbeiða eitt sindur hvør móti øðrum, tí í fyrsta lagi skal fyrirkann kappast um at fáa fólk til arbeiðis. Hetta er ein innanlands kapping um arbeiðsmegina við aðrar fyrirkur í landinum.

Samstundis skal framleiðslu kostnaðurin vera so bíligur, at kapitalurin fær áhuga at gera íløgur í fyrirkurnar.

Í frágreiðingini skrivur Hans Ellefsen, búskaparfrøðingur:

– Týðningarmikið er, at tað almenna ikki 'grípur inn' í marknaðarmekanismuna við stuðli ella øðrum stovnsligum forðingum, soleiðis at tað ikki er marknaðurin, sum finnur útav, hvat virksemi loysir seg og ikki loysir seg. Hetta er marknaðurin tann besti til at finna útav

Hann vísir á dømir um stovnsligar forðingar í fiskivinnununi sum eru til

dæmis avgjöld fyri at landa uppsjóvar fisk uttanlands ella forboð ímóti at landa meira enn 25 prosent av botnfiski uttanlands.

Eisini forðingar fyri at skifta ímillum bólkar í fiskidagaskipanini eigur at verða roknað sum stovnsligar forðingar fyri marknaðarmekanismuni.

Dømir um stuðul eru sjómannafrádrátturinn uppá 14 prosent av allari løn undir 470.000 krónur, ið ger at fiskivinnan kann bjóða lægri lønir enn restina av vinnulívinum.

Til seinast er flakavirkiskipanin hjá ALS eisini eitt dømi um at flakavirkir kunnu bjóða lægri løn enn marknaðarlønina, tí restin av lønini verður goldin av ALS.

Tá ið marknaðir tillagga seg so henda eisini marknaðarfeilir. Tað ger, at tað almenna onkuntíð noyðist at blanda seg, men hetta eigur bert at vera í seligum fòrum og tað skal gerast við varsemi.

Eitt dømi um ein marknaðarfeil er monopol støður.

Av tí at tað ikki er gott fyri ein markna at hava monopol